

**Інтелектуальні об'єднання як чинник формування
загальноєвропейського культурно-освітнього простору(XVI–XVII ст.)**

У статті досліджується місце і роль інтелектуальних об'єднань у творенні єдиного європейського культурно-освітнього простору, в розвитку форм освітньої діяльності, що формують особистість. Підкреслюється, що завдяки дотриманню українською інтелігенцією XVI–XVII ст. гуманістичних традицій відбувалася трансляція цінностей європейського духовного життя на український ґрунт, утверджувалися європейські зразки шкільної та університетської освіти, формувалася досвід ставлення до суб'єкта освітньо-виховного процесу як до неповторної особистості, носія високих моральних якостей.

Ключові слова: гуманізм, особистість, інтелектуальні об'єднання, культурно-освітній простір.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Досліджуючи процес формування гуманістичних засад педагогічної думки України в другій половині XVI – першій половині XVII ст., оцінюючи результати та наслідки впровадження традицій гуманістичного мислення в духовне життя української спільноти і вітчизняну педагогіку, слід сконцентруватися на значущості діяльності суб'єктів освітньої та педагогічної діяльності, завдяки яким, власне, утверджувалося особливе інтелектуальне середовище, сприятливе для самоутвердження особистості, розквіту її талантів, сил і можливостей, для реалізації багатогранних виявів її творчості. Йдеться про головних носіїв освіти й освіченості в другій половині XVI – першій половині XVII ст. – українську інтелігенцію, духовну й інтелектуальну еліту, вчителів, університетських професорів, студентів. Саме вони впроваджували високі зразки гуманістичної культури, утверджували необхідну для розвитку особистості систему духовних цінностей, завдяки своїм здібностям, таланту і високій інтелектуальній культурі включались у творення єдиного європейського культурно-історичного простору.

Аналіз досліджень і публікацій... Проблеми становлення і розвитку гуманістичної культури в Україні, специфіки поширення ідей гуманізму в українському духовному, освітньому житті XVI–XVII ст., формування загальноєвропейського освітньо-культурного простору в другій половині XVI – першій половині XVII ст. є предметом серйозного вивчення в історико-філософській, українознавчій, педагогічній, історичній літературі. Філософські аспекти досліджуваної проблеми аналізуються в працях В.Нічик, В.Литвинова, Я.Стратій, М.Кашуби, І.Паславського, М.Поповича, П.Краюка, Б.Криси, українознавчі – в працях Н.Петрук. Виникненню і діяльності культурно-освітніх об'єднань, інтелектуальних зібрань, шкіл і колегіумів присвячені розвідки М.Возняка, О.Єфименко, І.Огієнка, В.Перетца, Ф.Титова, К.Харламповича, Я.Ісаєвича, В.Микитася. Історія української освіти і педагогічна спадщина українських мислителів XVI–XVII ст. вивчається С.Сірополком, Т.Кочубей, Г.Сагач, Г.Панчук.

Формування цілей статті... Метою даної статті є вивчення ролі української інтелігенції у творенні єдиного з Європою культурно-освітнього простору, в становленні тих форм освітньої діяльності, які формували духовну людину, самодостатню особистість. У зв'язку з цим особливу увагу привертають процеси, що відбувалися в українській культурі та освіті XVI–XVII ст., в час поширення в Україні ренесансно-реформаційних ідей та загального пошвавлення духовного життя.

Виклад основного матеріалу... У зв'язку з цим особливу увагу привертають процеси, що відбувалися в українській культурі та освіті XVI–XVII ст., в час поширення в Україні ренесансно-реформаційних ідей та загального пошвавлення духовного життя. XVI–XVII ст. – це особливий період в українському духовному житті, який характеризується як час культурно-національного відродження або культурно-національного піднесення. Є підстави вважати українську культуру цього періоду інтегральною частиною європейського духовного буття. Про це свідчить інтенсивне поширення гуманістично-реформаційних ідей в українському суспільстві XVI–XVII ст., формування національної свідомості, утвердження високої духовності, європейських зразків у шкільництві та освіті. Звісно, найсуттєвішим чинником українського життя цього періоду було православ'я і православна релігійна духовність. Саме це вирішальним чином впливало як на стан української культури загалом, так і на характер процесів, що відбувалися в освітньому просторі. Однак зберігаючи і продовжуючи традиції православного мислення і розвиваючись переважно в координатах слов'янського православного світу, українська культура і освіта інтенсивно збагачувалась європейським духовним досвідом Відродження і Реформації. Гуманізм, вільний

розвиток особистості, свобода вибору, можливість реалізації людиною своїх талантів і здібностей стали важливими факторами, що забезпечували активне входження України до європейської культурної спільноти та єдиного європейського культурного простору.

Органічною частиною європейського і національного культурно-освітнього процесу була українська інтелігенція, яка втілювала нові зразки людського співжиття і визначала своєю діяльністю нові орієнтири духовного розвитку. Породжені інтелігентським середовищем об'єднання, інтелектуальні спільноти, гуртки, братства й братські школи стали не тільки формами утвердження особистістю своєї активності, своєї ідентичності, але й суттєвим засобом розвитку української культури.

В сучасних реаліях життя українська освіта не може бути ізольованою від змін, що відбуваються з людиною і суспільством. Навпаки, її стан, рівень і форми розвитку є адекватною реакцією на загальну уніфікацію людської діяльності, можливе нівелювання національних рис у глобалізаційних процесах. Українська освіта – це інститут, що самою історією покликаний зберігати власну національну ідентичність, демонструвати єдність традицій та інновацій.

Незаперечним також виступає той факт, що українська освіта та її носії – інтелігенція, духовна еліта, вчителі, університетські професори – протягом багатьох століть були невід'ємною частиною європейського культурно-історичного простору. Завдяки діяльності й різноплановій духовній активності інтелігенції в українському житті протягом століть утверджувалася європейська за змістом система цінностей, формувалася органічний для європейської людини спосіб і стиль життя. Сучасний розвиток України передбачає використання досвіду творення високого європейського рівня освіти українською інтелігенцією XVI–XVII ст., врахування сформованих інтелектуальною елітою традицій ставлення до суб'єкта освітньо-виховного процесу як до неповторної особистості, носія високих моральних якостей.

Процеси, що відбувалися в українському духовному житті другої половини XVI – першої половини XVII ст., сприяли поширенню світської освіти і знань. Крім того, в цей час починається потужний культурно-національний рух, викликаний польсько-католицькою експансією і впровадженням Унії. Захист православ'я, що сприймалося як ідентифікаційний чинник українства загалом і головний інтегруючий елемент української спільноти, потребував освічених і культурних людей, які б могли вміло і грамотно вести полеміку із вишкоченими у філософських і релігійних диспутах, розумними єзуїтами. Питання, що торкалися змісту православної церкви в тогочасному житті, визначали також специфіку реформаційно-гуманістичних рухів в Україні. Цими способами, власне, відбувалася своєрідна адаптація гуманістичних ідей до освітніх традицій українського життя.

Як і в Західній Європі, центрами поширення гуманістичної культури і нових освітніх зразків стають особливі об'єднання, що виникали і діяли на основі тісних духовних зв'язків між однодумцями, дружніх стосунків, спільності інтересів та літературно-інтелектуальних занять. В Україні центрами подібних об'єднань були двори великих українських магнатів – Острозьких, Радзівілів, Збараських, Чарторийських, при яких концентрувався культурний, інтелектуальний і освітній потенціал української спільноти – поети, дидаסקали, книжники, духовні особи. Маєтки української аристократії та об'єднання української інтелігенції при них стали не лише центрами гуманістичного та реформаційного руху в Україні, але й місцем виникнення шкіл, зосередженням високої інтелектуальної культури. Видатними особистостями, що концентрували навколо себе духовну та інтелектуальну енергію, були князь Костянтин Острозький, князь Ян Замойський, волинський воевода Олександр Федорович Чарторийський, брацлавський воевода Роман Федорович Сангушко, московський боярин князь Андрій Курбський, віленський архімандрит Леонтій Карпович, Києво-Печерські архімандрити Єлисей Плетенецький і Захарія Копистенський, митрополит Йов Борецький, митрополит Петро Могила та ін.

Найбільш помітною у другій половині XVI – першій третині XVII ст. стає діяльність Острозького культурно-освітнього об'єднання, що сформувався навколо непересічної постаті князя Костянтина Острозького. Видатний український книжник цього часу Захарія Копистенський у своїй «Палінодії» пише про спільноту книжників та інтелектуалів, що функціонувала при дворі князя Острозького: «найдовалися при дворѣ его и мовцы оному Демосфенови ровньи, и Сафанове и иные любомудры. Найдовалися и докторове славньи, в греческом, словенском и латинском языках вышѣ чоньи» [4, с.1135]. Змістом діяльності українських книжників в Острозькому культурно-освітньому осередку було осмислення проблем православної церкви, пропаганда православ'я, захист православної віри, а також літературно-ерудитські пошуки. Найголовнішою метою князя Костянтина Острозького і людей, які згуртувалися навколо нього, було збереження духовної культури, поширення освіти, захист національних, політичних і релігійних прав українського народу.

Двір князя Острозького 1580-х рр. був найбільш значним і впливовим наприкінці XVI – початку XVII ст. культурно-освітнім центром, зосередженням найбільш прогресивних кіл українства,

центром нової освіти, нового шкільництва. Тут розгортається активна літературна та видавнича діяльність, тут була відкрита перша вища школа в Україні, яку сучасники називали «триязычним ліцеєм», «колегією», «академією». І найбільший внесок до цього зробив князь Костянтин Острозький. Як пише відомий український полеміст і перший ректор цієї школи Герасим Смотрицький, князь Костянтин Острозький «благоволенієм, щедротами і човеколюбієм божиім сподобихся начало положити и совершение видѣти дѣла, сего честнаго и вся превосходящего» [6, с.201].

Найбільша активність характеризує Острозьке культурно-освітнє об'єднання у період підготовки і прийняття Берестейської Унії. У цей час пишуть свої полемічні твори відомі українські книжники, що працювали під покровительством князя Костянтина – Клірик Острозький, Мелетій Смотрицький, Христофор Філалет. Більшість викладачів Острозької колегії мали блискучу гуманістичну освіту, яку отримали у відомих університетах Західної Європи або в домашніх учителів.

Цілком закономірним з погляду розгортання культурно-освітніх процесів в другій половині XVI – першій половині XVII ст. стало виникнення в Острозі першої української школи вищого рівня, що загалом було свідченням підтримки православними магнатами національного шкільництва. Боротьба з Унією стимулювала фундування нових шкіл, видавництво полемічної літератури, створення умов для розвитку православної церкви. Крім того, хороший освітньо-культурний рівень потрібен був для того, щоб займати високі посади в адміністративних структурах Речі Посполитої, особливо після інкорпорації «литовської» України до Польського королівства.

Академію в Острозі заснував князь Костянтин-Василь Костянтинович Острозький (1526–1608), найбільший магнат держави, відомий меценат, нащадок князя Володимира Святославовича. Його маєток став центром освітнього, церковного і політичного життя України. На спорудження школи пішли величезні кошти, значні суми записала також і племінниця Острозького Галшка Острозька. До речі, за її прикладом інша Галшка, Гулевичівна, в 1615 році подарувала київському братству землю під «школу дѣтем, так шляхетским, яко местским».

На жаль, архів академії був втрачений, тому про її внутрішній устрій, систему і предмети викладання можна говорити лише на основі опосередкованих даних і на підставі вивчення аналогічних сучасних навчальних закладів. Очевидно, зразком для організації школи, як і всього культурно-видавничого центру в Острозі були приватні католицькі і протестантські осередки Речі Посполитої. В основу діяльності таких шкіл було покладене традиційне для середньовічної Європи вивчення семи «вільних наук» так званий «трівіум» (граматика, риторика, діалектика) та «квадрівіум» (арифметика, геометрія, музика, астрономія).

Однак Острозька школа вирізнялася з-поміж існуючих європейських, в тому числі й польських шкіл, активним використанням греко-візантійської культурної спадщини та виразно національним характером. Особливістю функціонування цієї школи було те, що відповідно до потреб захисту національних засад буття тут була своєрідно інтерпретована гуманістична ідея «тримовного ліцею», тобто гебрайсько-греко-латинського. Усвідомлення належності до православного світу зумовило заміну гебрайської церковнослов'янською мовою [2, с.8–12].

Як відомо, вперше ідею тримовної школи і тримовного виховання у зв'язку з потребою трактування і видання Біблії висунув видатний німецький гуманіст Еразм Ротердамський. На основах еразмівського ідеалу функціонували як школи, так і університети Західної Європи. Найяскравішими прикладами цього був створений при Лувенському університеті у Франції «Collegium Trilingue» (1517) і аналогічний колегіум в Парижі, згодом відомий як славетний «Коллеж де Франс». Загалом, вивчення гебрайської та грецької мов стало доволі поширеним явищем у Європі XVI ст.

Можна вважати, що ідея тримовного ліцею і послужила прообразом Острозької школи. Виникненню її передували вихід першої друкованої Біблії церковнослов'янською мовою (Острог, 1581) і Букваря (1578). Греко-церковнослов'янський Буквар – це власне елементарний підручник двох мов з острозької лінгвістичної тріади. На його титулі написано, що Бог повелів князю «устроити дом на дѣло книг печатних, к тому же еще дом и дѣтям к наученію, ... и избравши мужей в божественном писаніи искусных, в греческом языкѣ и в латинском, паче же і в русском. И пристави их дѣтищному училищу» [5, с.485–486]. На практиці реалізовувалася ідея рівноправності слов'янської і класичних мов.

У 1581 р. виходить ще одне суто шкільне видання – Хронологія Андрія Римші – перелік назв місяців року церковнослов'янською, гебрайською і українською мовами. До кожного з них було додано вірш на сюжет із Старого Завіту.

В Острозькій школі на досить високий науково-методичний рівень було поставлено навчання церковнослов'янській мові. Це пояснювалось у першу чергу тим, що підготовка до публікації Біблії вимагала вироблення певних сталих граматичних засад, ознайомлення з тогочасною мовознавчою

думкою. Трьома мовами викладались і філософські курси. Таким чином, в Острозькій школі вперше серед українських шкіл викладання велося трьома мовами – церковнослов'янською, грецькою та латинською мовами.

Починаючи з 1583 р., Острозька школа називається «Академією». Так про неї писали перший ректор Герасим Смотрицький, ідеологічний супротивник православних полемістів Іпатій Потій та ін. Фактично Острозька академія була середнім навчальним закладом, однак за зразком європейських престижних навчальних закладів XVI ст., особливо італійських Академій, вона називається саме так. Слід зауважити, що на той час навіть князь Костянтин Острозький не міг добитися для антикатолицької за своїм спрямуванням школи прав університету, оскільки прерогатива надання цих прав належала польському королеві. Але фактично, як зазначають дослідники, формальна невизначеність статусу закладу, його приватний характер сприяли виникненню вперше в Україні світської публічної школи, незалежної не тільки від державних чинників та костельної ієрархії, але навіть і від православної церкви. Світськими людьми були викладачі (бакалаври), більшість ректорів. Фактично в Острозі вперше було подолано монополію церкви в українській освіті [3, с.544].

В Острозькій академії працювала ціла плеяда видатних, високоосвічених особистостей свого часу – українців та іноземців, педагогічний досвід яких формувався в європейських університетах. Наприклад, українець Кипріян вчився в Падуанському університеті, Ісакій Борискович – в Олександрійській патріаршій школі, вихованцями Падуанської академії були греки Никифор Кантакузин та Кирило Лукаріс, який згодом став Олександрійським та Константинопольським патріархом. Постійними були зв'язки з православними центрами Сходу та Балкан, особливо Афоном. З академією співпрацювали і поляки, які викладали польську та латинську мови. Особливо вирізнявся Ян Лятош – астроном, математик, доктор медицини, випускник Краківського та Падуанського університетів. До роботи в академії також були причетні і Симон Пекалід – латиномовний поет, вихованець Краківського університету і Христофор Філалет – блискучий полеміст і ерудит. Славу Острозькій академії принесли в першу чергу видатні українські полемісти – Герасим Смотрицький, Іван Вишенський, Василь Суразький, Клірик Острозький, а також поети (Дем'ян Наливайко), друкарі, книжники. В кінці XVI ст. Острог став місцем об'єднання блискучих інтелектуальних сил, які здійснили великий поступ у розвитку української освіти, забезпечували досягнення синтезу і взаємозбагачення національних і європейських освітніх традицій, сприяючи входженню української освіти в загальноєвропейський освітньо-культурний простір.

Підготовка в стінах академії Біблії стала початком вироблення певного стандарту церковнослов'янської мови для всіх православно-слов'янських народів у XVI–XVII ст. Це стосується і самого навчального процесу. Особливо показовим у цьому зв'язку є те, що саме випускник Острозької академії Мелетій Смотрицький створив один з найкращих творів мовознавства – церковнослов'янську «Граматіку» 1619 р. Нормуванням української книжної мови займався і відомий поет Дем'ян Наливайко, який послідовно супроводжував церковнослов'янські тексти перекладами на українську мову. Вироблені в Острозі лінгвістичні засади творчо використовувались у Львівській братській друкарні.

Для потреб освіти була заснована в Острозі також друкарня. Частина видань, що були призначені для початкової школи (церковнослов'янські та грецькі букварі, Катехізис), готувалася викладачами. А першодрукар Іван Федоров видає в 1581 р. Острозьку Біблію старослов'янською мовою. Характер освітньої та видавничої діяльності, звісно, вимагав високого рівня освіченості, що і привело до зосередження «книжних людей» в академії.

Навколо князя Костянтина Острозького утворився цікавий літературно-науковий гурток вчених і літераторів, діяльність якого була свого роду демонстрацією значення освіти в житті української культурної спільноти, особливо перед обличчям багатьох загроз, які поставали в духовному і релігійному житті українства. Склад цього гуртка визначали видатні представники української культури XVI–XVII ст. – Дем'ян Наливайко, Герасим Смотрицький, Мелетій Смотрицький, ієромонах Кипріян, Мотовило, Клірик Острозький та ін. Зокрема, Герасим Смотрицький – це перший ректор острозької академії, видатний книжник, автор віршів і прозаїчних творів, написаних старослов'янською та давньоукраїнською мовами. Найбільш відомим його твором, спрямованим проти католицької церкви, був «Ключ царства небесного». Автором талановитих і гострих полемічних творів був Клірик Острозький. В академії працював відомий знавець давньогрецької, латинської, італійської мов Кирило Лукаріс. Христофор Філалет написав тут свій блискучий полемічний твір «Апокрисис» як відповідь на книгу польського єзуїта Петра Скарги «Брестський собор» (1597). Активними учасниками Острозького культурно-освітнього об'єднання були також полеміст Василь Суразький, автор відомого твору «Книжиця», білорус Андрій Римша, доктор філософії і медицини Іоанн Лятош. Найбільш відомим з Острозьких інтелектуалів був Йов

Княгиницький – випускник Острозького колегіуму, викладач Острозької школи, активний противник католицизму та Унії.

Можна констатувати, що в діяльності Острозького культурно-освітнього осередку провідними були не лише ідеї захисту православних цінностей та істин православної церкви, але й здійснювалася орієнтація на високі зразки європейської освіти та культури. В межах особливого типу православного мислення йшов процес формування ренесансно-гуманістичного світогляду. Однак перебуваючи під впливом реформаційних ідей, острозькі книжники не виявляють особливого інтересу до осмислення явищ природи, до звеличення людського розуму. На відміну від західноєвропейського гуманізму, ними негативно оцінюється антична культурна і філософська спадщина. Так, анонімний автор у творі «Пересторога» пише: «Не слухай же тих баламутів, которії тобі вдають, іж би там церков божія правдивая міла бути, где владза світская з духовною змішалася, где пика гніздо собі збудувала, где мудрость світа того панует, где філософія поганская, Аристотелева наука, слово божіе виворочает і інако вірити кажет, где духовнії простанню живуть, вольностей вшеляких заживають, на віру (православную) і святую не словом божим, а мечем воюють» [1, с.66].

Водночас у душі гуманістичного мислення острозькими книжниками захищається думка про корисність діяльного людського життя, про необхідність самореалізації людини в земному світі, про необхідність здійснення людиною активної діяльності в різних сферах церковного і світського життя. Як зразок активного життя демонструється життєвий шлях князя Костянтина Острозького і його дії по зібранню в Острозі освічених людей – він «умислив утвердити православну віру, предками везде уфундованую. Найпервій старався у святійшого патріарха, абися zde дидаскалов ку размноженню наук вірі православної заслав, а он на то маетностями своїми ратовати надолуження на то не жалуєт, як юж збудував школу, шпиталі, маетностями їх надарив. І так науки словенські і грецькі у Острогу заложив, друкарню собрав...» [1, с.28].

Найяскравішим наслідком діяльності української інтелектуальної еліти стало заснування шкіл, де реалізовувалися програми розвитку гуманітарного знання, процвітала видавнича діяльність, утверджувалася сприятлива для розвитку особистості атмосфера духовного співробітництва і діалогу. Зберігаючи традиції київсько-руської, православної культури, українські школи і академії формували засади гуманістичної педагогіки з її орієнтацією на цінність людини і людського життя. Їх освітня, просвітницька діяльність постають важливою передумовою творення спільного з Європою культурно-освітнього простору.

Таким чином, Острозька академія і острозькі книжники здійснили великий вплив на розвиток українського шкільництва. Національний характер острозької школи, відносно невеликі витрати на навчання, можливість встановлення зв'язків із європейським освітнім середовищем значною мірою стали факторами, що забезпечували розвиток шкільної традиції в Україні. Високий рівень викладання і дібраний склад викладачів різних національностей сприяв розвиткові у студентів ренесансно-гуманістичного світогляду, толерантності, неортодоксальності мислення, що забезпечувало органічність сприйняття європейських цінностей в поєднанні з дотриманням національної духовної традиції. Вихованці академії, які ставали вчителями, літераторами, друкарями, проповідниками, секретарями в державних установах, впливовими релігійними діячами, зробили великий внесок для підвищення рівня освіти всього українського суспільства.

Висновки... Незважаючи на переважно елітарний характер гуманістичних процесів, що відбувалися на ниві вітчизняної освіти і культури в другій половині XVI – першій половині XVII ст., культурно-освітні об'єднання як головний носій традицій гуманістичної освіченості зіграли величезну роль у розвитку української культури загалом. Їх діяльність стала демонстрацією підвищення значущості особистості у житті, у формуванні типу людини, яка усвідомлює необхідність у хорошій освітній культурі для реалізації своїх можливостей і задоволення духовних потреб. При цьому досить сприятливою для особистості в другій половині XVI ст. виявилася атмосфера духовної та релігійної толерантності, що уможливлювала розвиток найкращих людських здібностей і талантів.

Список використаних джерел і літератури:

1. Анонім. Пересторога // Українська література XVII ст. / ред. О. В. Мишанич. – К. : Наукова думка, 1987. – С. 26–67.
2. Ісаєвич Я. «Lusaеum Trilingue»: концепція гуманістичної школи в Європі / Я. Ісаєвич // Острозька давнина. – 1995. – Вип. 1. – С. 8–12.
3. Історія української культури : у 5 т. / НАН України ; гол. ред. Б. Є. Патон ; відп. ред. В. А. Смолій. – К. : Наукова думка, 2003. – Т. 3 : Українська культура другої половини XVII – XVIII ст. – 2003. – 1246 с.
4. Копыстенский З. Палинодия / З. Копыстенский // Памятники полемической литературы. – СПб., 1876. – Кн. 1. – С. 313–1200.
5. Памятники полемической литературы. – СПб., 1882. – Кн. 2. – 1890 с.

6. Смотрицький Г. Предсло́віє к благовѣрному и православному всякаго чина, возраста же и сана читателеви / Г. Смотрицький // Українська література XIV–XVI ст. / ред. В. Л. Микитась. – К. : Наукова думка, 1988. – С. 204–212.

References:

1. Anonim. Perestoroĥa, *Ukrainska literatura XVII st.*, Kyiv, Naukova dumka, 1987, pp. 26–67.
2. Isaievych Ya. «Lycaeum Trilingue»: kontseptsiiia humanistychnoi shkoly v Yevropi, *Ostrozka davnyina*, 1995, Vol. 1, pp. 8–12.
3. *Istoriia ukrainskoi kultury* : u 5 t., hol. red. B. Ye. Paton ; vidp. red. V. A. Smolii, Kyiv, Naukova dumka, 2003, T. 3: *Ukrainska kultura druhoi polovyny XVII – XVIII st.*, 2003, 1246 p.
4. Kopy'stenskij Z. Palinodiya, *Pamyatniki polemicheskoi literatury*, Saint Petersburg, 1876, book 1, pp. 313–1200.
5. *Pamyatniki polemicheskoi literatury*, Saint Petersburg, 1882, book 2, 1890 p.
6. Smotritskij G. Predsloviye k blagovernomu i pravoslavnomu vsyakago china, vozrasta zhe i sana chitatelevi, *Ukrainska literatura XIV–XVI st.*, Kyiv, Naukova dumka, 1988, pp. 204–212.

Summary

Olena Hapchenko

Intellectual Associations as Factor of Forming of European Cultural and Educational Space (XVI – XVII Centuries)

The place and role of intellectual associations in creation of single European cultural and educational space, in the development of forms of educational activity that form personality have been studied in the article. It is underlined that due to the efforts of following by Ukrainian intelligentsia of XVI – XVII centuries humanistic traditions, the translation of values of European spiritual life onto the Ukrainian soil took place, the European standards of school and university education became firmly established, experience of attitude was formed toward the subject of educational process as to unique personality, carrier of high moral qualities.

Key words: *humanism, personality, intellectual associations, cultural-educational space.*

Дата надходження статті: «31» березня 2015 р.

Стаття прийнята до друку: «23» квітня 2015 р.

УДК 351.77.351(045)

ІГОР ГАСЮК,

*доктор наук з державного управління, професор
(м.Хмельницький)*

Управління якістю діяльності фізкультурно-спортивних шкіл

У статті досліджено процес управління якістю діяльності фізкультурно-спортивних шкіл. Досліджено зміст нормативно-правової бази управління якістю на рівні операційного ядра, напрями та функції управління якістю окремої операційної одиниці. Визначено зміст системних складових управління якістю діяльності об'єкта управління. Визначено понятійний обсяг категорії «управління якістю діяльності фізкультурно-спортивної школи» на основі встановлення змісту функцій керівництва фізкультурно-спортивної школи. Охарактеризовано наріжні принципи процесу управління якістю та окреслено змістову матрицю підпроцесів управління за видами забезпечення діяльності фізкультурно-спортивної школи.

Ключові слова: *фізична культура, спорт, якість, управління, школа.*

Постановка проблеми в загальному вигляді... В державній програмі розвитку фізичної культури та спорту на 2012–2016 рр. визначено, що сфера фізичної культури та спорту знаходиться в кризовому стані, який є небезпечним викликом соціальної та гуманітарній безпеці країни. Серед інших провідних чинників, що обумовлюють розвиток та поглиблення кризових явищ, є якість діяльності галузі, яка є вкрай недостатньою, що обумовлено не тільки важким економічним становищем держави, але й проблемами суспільно-політичного, управлінського, науково-методологічного характеру. Найбільш важливими та комплексними з них є: визначення національних стандартів якості в сфері фізичної культури та спорту із подальшим визначенням державної політики розвитку галузі, обґрунтуванням пріоритетних програм удосконалення процесу управління якістю розвитком галузі або окремих її підсистем та на рівні окремої фізкультурно-спортивної організації, школи. Саме ці наріжні питання обумовлюють необхідність удосконалення та оптимізації процесу управління якістю діяльності галузі в цілому так і на рівні операційного ядра. На нашу думку, провідне місце серед цих проблем посідає проблема удосконалення процесу управління якістю діяльності фізкультурно-спортивних шкіл, адже вони є основним продуцентом